

BLAZO MILIČEVIĆ

SABITO KAZIVANJE I JASNOĆA STILA

U našem dinamičnom vremenu posebno dolazi do izražaja nastojanje da se utroši što manje prostora (ako se piše) i vremena (ako se usmeno kazuje) za informaciju, etiketu, novinski naslov, reklamu i sl. Nekada su u svemu ovome presudni ekonomski razlozi, nekada tehnički, likovni, ali model neke konstrukcije ostaje i dalje se širi. Razumljiva je težnja informatorova da sa što manje jezičkih sredstava jasno iskaže misao. Ali je još Tomo Maretić, zalažući se za jasnoću i jedrinu stila, ukazao na to da i sabitost može biti isto tako mana stila kao i razvučenost.

Svi smo se već navikli da čujemo i kažemo, na primjer: kuća na kat/sprat, krpa za prašinu, ležaj na razvlačenje i sl., ali je pitanje da li su prihvatljive novije konstrukcije: *karta na pokaz*, *student uz rad*, *sniženje cipela*, *prodajni radnici*, *konkurs za poslove i radne zadatke* i sl. Svi oni koji se svakodnevno voze sarajevskim tramvajem nose u džepu »kartu na pokaz«, tj. kartu koja se pokazuje pri ulasku u vozilo. Zaista je nemoguće na tako malom prostoru, a krupnim slovima, napisati: *karta koja se pokazuje pri ulasku u vozilo*, pa ne možemo zamjeriti ljudima iz GSP što su našli način da najkraće kažu o kakvoj se karti radi. Oni su to učinili kako su znali i umjeli. Međutim, stvorena je nova riječ *pokaz*. *Pokaz* nema Vuk, nema ga ni Rječnik Matica, niti ma koji drugi. Svi naši rječnici imaju istog značenja glagolsku imenicu *pokazivanje*. I *pokaz* i *pokazivanje* nastali su od glagola *pokazivati*, *pokazati*. Ne mislimo da nam je potrebna i riječ *pokaz* kada od istog glagola imamo već riječ istog značenja (*pokazivanje*). Onda bismo prema kazati imali *kaz*. Vjerujemo da je tvorcima riječi *pokaz* smetalo loše slaganje prijedloga *na* sa glagolskom imenicom *pokazivanje* (*na pokazivanje*), pa su pribjegli tvorbi nove riječi. Smeta nam samo to što se nismo navikli na ovu sintagmu, jer isti model postoji u našem jeziku. Svima skladno zvuči, na primjer: *košulja na zakopčavanje*, *šipka na razvlačenje* (koja se zakopčava, koja se razvlači). Svakako bolje se slaže prijedlog *za* sa glagolskom imenicom *pokazivanje* (*za pokazivanje*), ali je tada prisutna i druga nijansa značenja.

U novije vrijeme umjesto vanrednih studenata imamo lica koja studiraju uz rad. U razgovornom jeziku to su još vanredni studenti, ali u pisanim tekstovima, evidencijama i statističkim podacima to su redovno *studenti uz rad* jer je neekonomično (štedi se prostor i vrije-

me) često pisati: lica koja studiraju uz rad ili stilski neuspjelije: studenti koji studiraju uz rad. Da li je dobra sintagma: studenti uz rad? Bi li nam smetalo da se kaže: rukovodilac uz posao, učenik uz rad, plivač uz košarku za one ljude koji radeći redovni posao rukovode nekom organizacijom, uče školu ne prekidajući radni odnos, odnosno igrajući redovno košarku takmiče se i u plivanju? Čini nam se da ovaj model iskaza ne možemo prihvatiti, jer ne kazuje jasno misao. Možemo kazati: studiranje uz rad zbog toga što glagolska imenica (studiranje) označava proces, trajanje. Skladno se uklapa u ovu sintagmu i imenica istog značenja: studij (studij uz rad), ali iskaz: lice koje studira uz rad ne možemo sažeti na: student uz rad, jer imenica student ne može zamijeniti glagol studira.

Redovno u izlozima čitamo obavještenje: *sniženje cipela, snižene košulje, snižen štof* i sl., ali je gore od toga što se ponekad ovo isto može naći kao naslov u novinama. Ne gubi se mnogo vremena niti zahtijeva znatno više prostora ako se pravilno i smisleno napiše: *snižena cijena cipelama i sl.*

U TV reklami («Šipadovoj») čuli smo i sintagmu: *prodajni radnici*, kaže se za one koji prodaju robu, namještaj. Još malo pa ćemo čuti da se kaže, po istom modelu, obrezni, oporezni i kupujni radnici za one koji obrezuju (lozu), oporezuju (građane) i kupuju (robu za preduzeće).

Konkurs se ne može raspisati za poslove i zadatke, pa ni za »upražnjene« (»Prosvjetni list« br. 553), jer se ne traže poslovi i zadaci nego izvršioci tih poslova i zadataka. U težnji da se izbjegne pominjanje radnog mjesta i u duhu ZUR-a umjesto toga istaknu poslovi i radni zadaci — nepažnjom dođe do besmislice da se vrši »popuna upražnjenih poslova«. Dakle: konkurs za izvršioca poslova i radnih zadataka... Mogli su ljudi u školi makar shvatiti da se upražnjavaju i popunjavaju radna mjesta, a poslovi i radni zadaci se izvršavaju. Stavljani su novi termini (poslovi i radni zadaci) uz stare ustaljene formulacije (upražnjavati i popunjavati).

»Kraće rečeno, problem je u tome kako se *izlaže, predaje i izvodi nastava matematike*«, čitam u »Oslobođenju« 18. VIII 1976. godine. Ako pažljivije razmotrimo značenje glagola koji se odnose na nastavu matematike, vidjećemo da je samo glagol izvoditi upotrijebljen pravilno, jer nastava se ne izlaže, izlažu se programski sadržaji, nastavno gradivo. Isto tako nastava se ne predaje (ona je odgojno-obrazovni proces), nego se predaje nastavni predmet, u ovom slučaju matematika. Citiranu rečenicu trebalo je napisati ovako: Kraće rečeno, problem je u tome kako se izlažu programski sadržaji, kako se predaje matematika i izvodi nastava matematike uopšte.

Često se reduciraju jezička sredstva i kazuje sabijeno na štetu jasnoće i smislenosti. Evo još jednog primjera: »Tanović je naglasio da nas uskoro očekuju značajni događaji kao što su XI i VII kongres SKJ i SKBiH za koje su pripreme već dosta poodmakle («Oslobođenje» 22. VIII 1977). Svi znamo da nas očekuje XI kongres SKJ i VII kongres SKBiH, ali tako nije napisano, nego su i XI i VII kongres SKJ, a isto tako XI i VII kongres SKBiH — što nije tačno.

Jedrina stila je svojstvo koje se ogleda u tome da nema ni više ni manje riječi u rečenici nego onoliko koliko je potrebno da se misao jasno iskaže. Primjeri koje smo naveli pokazuju da sabito kazivanje često ima za posljedicu nejasno saopštenu misao ili čak dovodi i do besmislice.

JEZIČKE
POUKE